

Pârvu Boerescu

PROPUNERI ȘI ARGUMENTE PENTRU REVIZUIREA UNOR
ETIMOLOGII DIN *DEX / DLR / DEXI* (II)

FLEĂNDURĂ (Var. *fleandără, fleandră*) – Formație expresivă autohtonă (**fledula* < **fleda*) cu suf. *-ură* și cu *-n-* epentetic, cf. alb. **fletë** „foaie, frunză”; cf. germ. **fledern** „a fâlfâi” (v. și germ. **Flatschen** „cârpă, zdreanță”); cf. der. *flenderiță* „îmbrăcăminte largă și subțire ca o foaie de ceapă” (cf. I. Iordan, BPh, II, 1935, 167, Ciorănescu, 3427); (Boerescu, LR, 2000/2, 197–201). Săs. *flander* „zdrențuit” (DA) provine din română. Pentru germ. *fländrisch*, vezi *felendreș*.

Fleamnă – Formație expresivă autohtonă (**fleta, *fletia*), cu *-n-* epentetic, cf. *treanță, zdreanță* etc., cf. alb. **fletë** „foaie, frunză”; cf. *fleandură* (Boerescu, LR, 2000/2, 201–202). Sau, mai puțin probabil, din *fl(eandură) + (tr)eanță*. Nu pare să aibă vreo legătură semantică cu *fleț, fleată*.

FLÚIER – Formație expresivă autohtonă (Ciorănescu, 3436; cf. I. Iordan, BPh, II, 177). Cf. alb. *flo(j)ére* „fluier” (Brâncuș, VA, 75), împrumutat din română (Orel, AED, 100) și neînregistrat în dicționarele limbii albaneze literare. Doar alb. *fyell* „fluier” este autohton în albaneză.

FRĂMÂNTĂ – Lat. ***fragmentăre** (< *fragmentum*) și (+) lat. ***frementăre** (< *fermentăre*), devenite omonime în română, având sensurile intersectate (Iulia Mărgărit, ISE, 203–216; ~ CES, 107–108).

FRÂNGHIE¹ – Lat. pop. ***fringula** < ***frimbria** (= *fimbria*) + **cingula** (A. Avram, PE, 107–117). Lat. *cingula* > lat. pop. ***cingla**, cf. CDDE, 350.

FUMURÍU – **Fumur** (< lat. **fumulus*)¹ + suf. *-iu* (Pușcariu, EW, 671; CDDE, 676, ap. Loșonți, CIE, 147) sau, mult mai puțin probabil, **Fum** + suf. *-uriu*, după *alburii* (< alb, cf. *alboare*), *aurii* (< *aur*), *negurii* (< *negură*). Celelalte derivări propuse pentru comparație în DEXI nu au relevanță.

Gance – Vezi infra, după **ZGÂNCĂ**.

GÂRDINĂ – Cf. alb. *gardhë, gardhën* „idem” (Russu, ER, 314; Brâncuș, VA, 140). Comparația cu germ. *Gargel* „idem” implică evidente dificultăți fonetice.

GÂDILĂ (Var. *gâdili* etc.) – Formație expresivă autohtonă, consonantism comun cu bulgara, albaneza, neogreaca (dial.) din Brusa (Asia Mică); cf. Ciorănescu, DER, 3752. Din **gâdi(-gâdi)** repetat, însoțit de gestul gâdilării sub bărbie,

¹ Lat. *fumulus*, fără asterisc în DA.

„alintare în relația cu bebelușii” + suf. expr. *-la* (cf. lat. *titillo*, *-āre* „a gădila”) sau suf. *-li* (cf. Graur, BL, IV, 1936, p. 90–97); (P.B., cf. Boerescu, LR, 2002/1–3, 42–45).

GÂNGURÍ (Var. *gunguni*, *gunguri*) – Formație onomatopeică autohtonă, comună cu albaneza. Cf. onom. (a-)gâ-gu, gu-gu- (copii sugari sau porumbei); cf. alb. *guguron* „a gânguri, a uguí”. Pentru prezența lui *-n-*, vezi A. Avram, PE, 172 (Boerescu, LR, 2002/1–3, 45).

GHEĂȚĂ (*Bani-*) – Cf. it. *paga* „plată” și *pago* (*in contanti*) „plătesc (în numerar)”; cf. ngr. *págos* „gheață”. Cuvântul italian *paga* (vezi și *șpagă* „mită”) a circulat probabil în Principate, împreună cu alți termeni comerciali, de exemplu it. *conto*, *franco*, *porto* etc., fiind echivalat din neștiință cu ngr. *págo(s)* „gheață” și tradus ca atare, în mediul negustoresc bilingv româno-fanariot de la începutul secolului al XIX-lea. (P.B.)

GLÚGĂ (Var. *clucă*, *glucă*) – Lat. cŭc(ŭ)lla, cu metateză. Cele mai numeroase și mai bine cunoscute exemple relativ similare de metateză sunt lat. **clagum* < *coag(u)lum* (cheag), **clinga* < *cing(u)la* (chingă), **clocă* < *cochlea* (ghioacă, ghioc), **glibbus* < **gibb(u)lus* (gheb), cu evoluția normală a grupurilor lat. *cl-* și *gl-*. Fiind însă vorba de un alt grup consonantic latin, anume *cll-*, cu *l forte*, din *cuculla* > **cuella* > **clluca*, este evident că *ll forte* (velar), urmat de *ú*, nu putea fi palatalizat, *cll-* latin păstrându-se astfel, în acest caz atipic, nealterat. Sonorizarea succesivă și târzie a ocluzivelor velare se poate datora unei tendințe interne a limbii române (v. *a agăța*) sau/și influenței germ. m. *Gugele* și säs. *gugəl*. Bg. *gugla*, magh. *gluga* etc. (cf. Nestorescu, CE, 56–58) sunt împrumuturi din română. (P.B.)

GORGÁN – Probabil din cum. **quryan**, cf. rus. *korgan/ kurgan*, cf. pers. *gorkhânah* (Ciorănescu, 3839; Drimba, CE, 297; Suci, CRT, 216, Boerescu, LR, 2008/4, 455). Teoretic, nu poate fi un vechi cuvânt iranic/ scitic, în ciuda mărturiilor arheologice, din cauza păstrării finalei *-án*, greu interpretabilă ca posibil reflex al unui *-ann(-a/-o)* preroman.

GRÁPĂ – Cf. it. *grappa* „gheară, cârlig, rangă” (M. Iliescu, SCL, 1977/2, 185), cf. alb. *grop* (și v. alb. pl. **grapë*) „cârlig, undiță” (Brâncuș, VA, 82).

GUDURÁ (*a se*) – Din **gudă** „cățea” + suf. *-ura*, cf. *gudărie* (inv.) „lingușire” (Laura Vasiliu, FCLR, III, 40; cf. Ciorănescu, 3916) Vezi și Giuglea, CRR, 97. Comparația cu alb. *gudulis* „a gădila” (DA, DEXI) nu se justifică din punct de vedere semantic (v. supra, *a gădila*), iar lat. *gaudēre*, cf. i.-e. **gāu-* „a se bucura” este prea depărtat din punct de vedere fonetic. Gr. Brâncuș (VA) nu înregistrează verbul *a gudura* printre cuvintele autohtone. Cf. Russu, ER, 328.

GUGÚȘ – Formație onomatopeică autohtonă. Din onom. gu-gu + suf. *-úș*, cf. *bărbătuș*, *greluș*, *pițiguș*, *pițîmpărătuș* etc.; cf. alb. *guguçe*. Bg. *guguška* pare să fi fost influențat de română (P.B., cf. Boerescu, LR, 2002/1–3, 45–46).

- GUGUȘTIÚC** (Var. *gugusciucă, gugușciucă, guguștiugă*) – Formație onomatopeică autohtonă, comună cu bulgara și albaneza. Cf. bg. *gugusčuk, guguštuk*; alb. *guguftú*. Numele uzual al păsării în limbile bulgară și sârbă este *gugutka*. Cf. ar. *gugufcă* și *gugufce* < alb. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 45–46).
- GUZGÁN** – Din **guz** (< magh.), influențat probabil de (cf.) cum. **(syč)qan** „șoarece”, cf. *chiccan* (P.B.).
- HABÁR** – Din tc. (înv.) **habar** (lit. *haber*); cf. cum. *habar* (P.B.).
- HAHALÉRÁ** – Din ngr. **háhas** „prost(ănac)” și **léra** (fig.) „lichea” (Bogrea, DR, I, 277; DEXI; cf. Boerescu, LR, 2006/3–4, 133–138, LR, 2008/2, 126–128).
- HĂLÁCIÚGĂ** – Din **halângă** + **hăciugă** (Avram, NCE, 118).
- HOÁRDĂ** (Var. *oardă*) – Cf. cum., **tăt. orda**; cf. pol. *orda*, rus. *orda*; fr. *orde*.
- Hobáie** (Var. *obaie*. S. Trans.) – Din cum. **oba** „idem”, cf. *(h)odaie*, cf. *(h)oină* (*Codex Comanicus*, ed. Kuun, 88: „**convallis**”; Grønbech, KW, 173: „Hügel”[?]). Vezi și Loșonți, CIE, 107–109, s.v. *hodaie* (P.B., cf. Boerescu, LR, 2008/4, 443, 455).
- Hobán**² (AG, VL) – Din cum. **oba** „idem” + suf. **-án**, cf. *hobaie*. Cf. Maria Dobre, *Elemente de terminologie geografică populară din Oltenia*, în LR, XXXIX, 5–6, 1990, 391–393. (P.B.).
- HOBÂC** – Din cum. ***obuq**, cf. cum. *oba*, cu schimbare de sufix; cf. tc. *hobruk* „(geogr.) pâlnie”. Cf. *hobaie, hoban, hobaă, hogaă, hohană*², cu sensuri intersectate prin contaminare. Nu are legătură cu *hop*, cf. Pascu, SR, 334, și nici cu *hodâc*, cf. Ciorănescu, 4142. (P.B.)
- HOINÁR** – Din cum. **oynar** „care joacă/ aleargă (mereu)”, cf. *(h)oină* (Drimba, CE, 302; Suci, CRT, 223) sau (puțin probabil) din *hoină* (= *oină*) + suf. **-ar**.
- Iúrt** (Reg. „grup de case, parte a satului”) – Din cum. **yurt** „mansio”, „casă” (*Codex Comanicus*, ed. Drimba, 17r/14, p. 56; Grønbech, KW 129); cf. tc. *yurt* „patrie, cămin, ținut”. V. și *iurtă* < rus. *iurta* (Boerescu, LR, 2008/4, 443).
- JĂRÁGÁI** – Din **jegărai(e)**, cf. *jar* (S. Pușcariu, DR, III, 380; Iulia Mărgărit, ISE, 115–116).
- JUPÂN** (Var. înv. cu rotacism: *giupâr*) – Probabil din dac. ***diupanus** „domn(itor), stăpân”, cf. *Diurpaneus, Diupaneos*, nume atribuit regilor daci Duras și Decebal. Evoluția fonetică este normală (cf. Ciorănescu, 4653). Etimologia sl. *jupanŭ* (DEXI etc.) este inacceptabilă din motive fonetice (sl. *j* > r. *ǵ* [?!]; sl. **-an** > r. **-âr, -ân** [?!]). Vezi și E. Petrovici, RRL, XI, 1966, 1, 316–317: **sl. ju-** > **lat. dun. ġiu-**, o evoluție nefirească și improbabilă. Soluția dacică nu exclude posibilitatea reamenajării ulterioare a sensurilor lui *giupân*, după sl. *jupanŭ*. Vezi și Giuglea, DR, III, 609: cuvânt autohton, cf. gr. *gýpē* „casă, bordei” (cf. lat. *dominus* „domn” < *domus* „casă”); Philippide, OR, II, 15.
- Lahaníu** – Cf. tc. *lahana* și cum. *laȣan* (< gr. *láhanon* „varză”) (P.B.).
- LEPĂDÁ** – Probabil lat. pop. ***lepídāre** „a coji, a năpârli, a avorta” (< lat. *lepis*, *-idis* „solzi etc.”), cf. v. gr. *lépō* „a curăța ceva de coajă, de solzi, de piele” (Drăganu, DR, VI, 295–299; DA, II/III, 162; Graur, ER, 110; Sala, IELR,

124), contaminat cu (+) lat. **lapidāre** „a arunca (cu pietre)” (LexB). Cf. adj. it. reg. **toscan** (*uovo*) **lāpido** = r. reg. (*ou*) **lăpădat** (ouat prematur, fără găoace, doar cu piele)”, v. Cortelazzo–Marcato, DIDE, 245 (cf. LEI), cu etimologia greșită: lat. (< gr.) *apalus* „(ou) moale”. (P.B.)

LÉSPEDE – Cf. lat. **lapidem** (*lapis, -dis*) „piatră (funerară/ placă de marmură)”, cf. gr. **lepís, -ídos** „solz, lamă” (DLR, s.n.); cf. gr. *lépos* „coajă”; cf. gr. *líspos/ lissós* „neted (aplatizat, tocit)” (Diculescu, DR, IV, 490); cf. fr. *lisse*, sp. *liso* „neted” etc. Cf. *lăspădaie, a (se) lespezi (de foame), lespezuie*. Cuvânt autohton, după Pușcariu, DR, X, 293 și Russu, ER, 340. Pentru problema lui -s-, vezi *pic(ui)* și *pisc, rotocol și rostogol, vicol și viscol* etc.

LÉU¹ – Lat. **leo** (M. Sala, LR, 1992/1–2, 79–84 și ACR, I, 166; A. Avram, PE, 123).

LÉU² – Din **leu**¹, după imaginea leului heraldic de pe reversul monedei *Löwentaler* din Țările de Jos – sec. XVI (P.B.). Comparația cu tc. *arslanlı* sau germ. (*Löwen*)*taler* este practic inutilă. Posesorii autohtoni ai monedei au folosit încă de la început numele ei românesc, *leu*, în cunoștință de cauză sau, cel mult, ca urmare a unei explicații în limba română.

LÍOTĂ – Etimologia nesigură. Pentru bg., sb. *lihota* „răutate, ură”; pol. *lichota* „ghinion”, vezi Nestorescu, DVCR, 72. Dacă am prefera soluția **liu[de] + [ce]átă** > var. *lioátă* (P.B.), mutarea accentului rămâne totuși neexplicată în *liotă, léotă, léotă*; cf. *lăie* (< ucr.) și *lăiotă*. Comparația doar cu (cf.) **mediogerm. liute** „oameni” (Tiktin, DRG; DA și DLR) pare să nu fie suficientă.

MAIDÁN – Din cum., tát., tc. (înv.) **maydan** (tc. lit. m e y d a n) (P.B.).

MAL – Cuvânt dacic: ***maluo(m)**, pl. *malua* > lat. dun. ***mallum, -ora** „mal, răpă”. Cf. *Dacia Maluensis* vs. *Dacia Ripensis* și n. topic *Malua* „*Malurile/ *Răpile”. Cf. **leton. mala** „mal, țârm” (Orel, AED, 243). [Alb. **mal** „munte, deal” este doar iliric, cf. n. topic ant. *Dimallum*, cf. alb. *Dimale* „Doi munți” (Brâncuș, VA, 90)]. Disimilarea lui *m-* din lat. *malua* (> *nalbă*) s-ar putea datora, parțial, și concurenței lui ***maluo**, cu pl. *malua* (P.B.).

MÁRE – Lat. **marem** (*mas, maris*) „bărbătesc, curajos”, apropiat semantic de lat. *maiores* „cei mari (în vârstă, în toată firea)”, cf. *mares homines* „bărbați”, *mares* „băieți” (Guțu, DL–R). Vezi și Sala, IER, 163–164. Ipoteza originii autohtone a adj. *mare* este problematică. Comparația cu PALb. ***madza** „mare” (Orel, AED, 240) sau PALb. ***maze** (după Gr. Brâncuș) prezintă dificultăți fonetice insurmontabile, iar alb. (dial.) *i mallë*, dat ca intermediar de Vl. Orel, este o formă târzie, cf. Brâncuș, VA, 93. Urmele vechi celtice nu pot fi nici ele excluse, din principiu, pentru că există dovezi certe ale unei puternice migrații a celților în Dacia și la Dunărea inferioară (v. DIVR, 145–150), dar etimologia: *mare*, cf. v. irl. *mār*, gal. *-māros* „mare” (v. Russu, ER, 345), fără alt sprijin, rămâne o simplă speculație (Densusianu, ILR, I, 38).

MARŪLĂ – Din tc. (cf. cum.) **marul** (< ngr. *marŭli*). (P.B.)

MĂLĂI – Probabil lat. pop. ***mīlialia** < *mīlium* „mei” (A. Avram, PE, 118) + lat. dun. ***mella(lia)** (< tr.-dac. **melŭa*) „făină de mei”, cf. alb. *miell* „făină” < PALb **melwa*, cf. germ. *Mehl* „făină” < PGerm. **melwo*, cf. i.-e. **mel-* „a pisa” (Orel, AED, 265; Pokorny, IEW, 716); cf. alb. *mel* (< lat.?), bret. *mell* și gr. *μελίνη* „mei”. Coincidența cu hitt. *ma-al-la-i* „zdrobit, sfărâmat” nu are relevanță. Tr.-dac. **-lŭ-* > lat. dun. **-ll-* (intervocalic), cf. *mal*. (P.B.)

MÂNZ, -Ă – Lat. pop. ***mandius, -ia** „pui care sugă, al iepei, al vacii etc.” (< *ilir.*) (Pușcariu, EW, 1092; REW³, 5289; Loșonți, SSE, 76–79; cf. Brâncuș, VA, 97–100). Cuvânt iliric intrat destul de timpuriu în latină sub *această* formă², înlocuind (din sec. II–III) în România orientală, cu sensul restrâns de „pui al iepei”, pe *equulus* (**equuleus*) (> **iépur!*, **iepiú!*), pe *vitulus* devenit **vituleus* (care a evoluat semantic spre *vătui*) și pe *puiandru*, cf. it. *pulendro*. În Dacia a staționat unitatea de cavalerie *ala Illyricorum, cohors III Delmatarum* (DIVR, 342). Derivatul *mânzare* a fost creat în latină, cf. *cărare, cășare, pătrare* (Pascu, SR, 89), inițial ca adjectiv (Loșonți, SSE, 78). Cf. alb. *mëz*, gheg. *mâz, mâzi*, tosc. *mës, mëzi* „mânzul iepei”; cf. it. *manzo* „vițel etc.” (inițial:) „mânzul vacii”; în prezent, parțial sinonim cu *vitello*. Vezi și Orel, AED, 265: PALb. **mandja* (**mandjo*, cf. Çabej, InILA, 152), autohton în albaneză. *Mânz* poate fi numit „cuvânt autohton” numai dacă acceptăm că ilirii sunt și ei autohtoni pe teritoriul de formare a limbii române. (P.B.)

MÂNZĂRE – Lat. pop. (*ovis*) ***mandiaria** „(oaie) care a fătat” → „oaie (reg., și capră) cu lapte”. V. *mânz* (Loșonți, SSE, 78). *Mëzore* „idem” este un derivat pe teren albanez, din alb. *mëzoj* „a pune vițelul să sugă” (Brâncuș, VA, 98).

MÂNZÁT – Lat. dun. ***mandzatu** „care a supt” < **mandzare* „a sugă la uger” < *ilir.*, cf. alb. *mënd* „(despre animale) a sugă etc.”. În latina dunăreană (sec. IV–V) și în româna comună *mânzat* s-a specializat ca „vițel care a supt” → „vițel înțarcat” → „carne de vițel sau de animal tânăr”. Cf. alb. *mëzat* „vițel (și al bivoliței) până la trei ani”; cf. it. *manzo* „vițel etc.” Pornind de la observația lui Gr. Brâncuș (VA, 98), că: „în albaneză un asemenea derivat nu este posibil”, cred că alb. *mëzat* poate fi mai curând un împrumut de dată latină din lat. dun. **mandzatu* (cf. lat. *fossatum* > alb. *fshat* „sat” etc.), decât un împrumut din aromână. (P.B.)

MÂNZĂTĂ (Oaie sau vacă) – Lat. (*ovis / vacca*) ***mandiata**, „vacă sau oaie care a fătat” (→ și are lapte)” cf. *mânz, mânzare* (Loșonți, SSE, 78). Etimologia diferită pentru *mânzat* și *mânzată* se explică prin cronologie. (P.B.)

² Ținând seama de vocalismul formelor italice, sarde etc. Un prototip **mēdiu/ mēndzu*, cf. messap. *Juppiter Menzana* (ap. Festus) sau trac. *Mezenai* (Poghirc, nota 323, ap. Çabej, InILA, 193) nu este necesar, deoarece forma veche albaneză era *manz* (E. Çabej, InILA, 138), la Buzuku fiind atestat și *mangu i sutësë* „puiul ciutei”, o variantă neexplicată (*ibid.* 96).

MÉRGE – Lat. **mergĕre** „a se scufunda”, influențat semantic de (cf.) lat. *meāre* „a merge, a se mișca, a trece dintr-un loc într-altul” (Mujdei – Van Hecke, SCL, 1997, 285–293) și lat. *pergĕre* „a merge (mai departe), a porni” (Laurian, *Tentamen*, 228); cf. REW, 5525, ap. Graur, AER, 60. Vezi și lat. „*immargebam*” (Daicoviciu, DR, V, 477; Hamp, SCL, 1976/1, 73). Soluția sugerată de Al. Graur, comparația cu fr. *marcher*, după modelul (*in*)*fige* ~ fr. *ficher* este contrazisă de DEHF: *ficher* < lat. pop. **figicāre* și nu direct din lat. *figere*. (P.B.)

MIEL – Lat. **agnellus**. Posibila influență fonetică a unui paronim autohton (**melo* „animal mic”) asupra consoanei inițiale (cf. M.-M. Rădulescu, ap. A. Avram, PE, 83) nu este suficientă pentru a explica cazul similar al lui *m*, în *miță* (< lat. **agnīcia*). Alb. *mjetë* „resturi de lână etc.”, care ar putea fi luat ca termen de comparație pentru r. *miță*, nu pare să fie un cuvânt vechi autohton în albaneză, fiind derivat fie din gr. *mītos* „fir de lână” (Orel, AED, 270), fie din alb. *jet* „a rămâne”, cu prefixul *m-* (E. Çabej, *St. gj.*, I, 352). (P.B.)

MÍRE – Lat. **mīles**. Nu este nevoie de comparația cu i.-e. **merio* „om tânăr” (Russu, ER, 355), deoarece sensul de „soldat” → „tânăr” (în opoziție cu *veteranus* „veteran” → „bătrân”) este atestat în colinde (Magdalena Vulpe, LR, 1997/1–3, 219–222; M. Sala, IER, 164). Comparația din DEX cu adj. alb. (*i, e*) *mirë* „bun, frumos, just” (< PALb. **mira*) este total inoperantă. Dacă a existat un dublet autohton, acesta ar putea fi c o m p a r a t cu v. gr. *meīrax*, **meīrīssa* „june, -ă” (cf. Diclescu, DR, IV, 492); cf. ar. *māireasā* (în aromână nu s-a păstrat forma de masculin). Vezi și lat. *mīrificāre* „a glorifica” (Vulgata, ap. Guțu, DL-R); sl. (< gr.) *miro* „mir” (*a mirui* „a unge cu mir”). (P.B.)

MOLÍD (Var. *molift*, *molidv*, *moliv* etc.; ar. *muliftu*) – Cf. (n)gr. *mólyvdos* „plumb”, gr. *molýbdeos* „de plumb” (SDEM, 263), cf. sin. *brad-negru*. Nu pare să fie un cuvânt străvechi (vezi *-li-* păstrat nemodificat! etc.). Din această cauză, comparația cu alb. *molikë* „brad argintiu” (< sl. **moldika* „copac tânăr și înalt”, cf. bg., srb. *mladika* [?!], v. Orel, AED, 272) sau cu srb. *molika* „pinus peuce, pinus leucodermis” și bg. *molíka* „ienupăr” (Skok, ER, II, 451) nu pare a fi deosebit de relevantă. (P.B.)

MORMÁN – Din **gorgan** + **morm(ânt)**, inițial: „morman (grămadă de pământ, de pietre etc.) în formă de movilă, peste un mormânt”. V. și Scriban, 833.

MOVÍLĂ – Din v. sl. **mogyla**, ucr. **mohyla** (DEXI; cf. A. Avram, PE, 84–92).

NĂÚT – Din tc. **nohut**, bg. **nahut**, **nohut**, cf. cum. *n o χ u t*.

Noi² (S. n. reg. „rouă, picăturile de apă aruncate de roata morii etc.”) – Din sl. ***lojь** „orice lichid” (*l-* > *n-*, după *noian*), cf. alb. *llohë* „lapoviță abundentă etc.” < sl. **lojь* (Orel, AED, 238). (P.B.)

NOIÁN (Var. *loian*) – Din sl. ***lojь** „orice lichid (în mare cantitate)” + suf. *-an* (O. Densusianu, GS, III, 1928, 431), *l* > *n* prin asimilare regresivă.

Comparația cu alb. *ujanë* „ocean” < *ujë* „apă” (Hasdeu, CB; DEXI) nu are rost (cf. Russu, ER, 368; Brâncuș, VA, 106), deoarece alb. *ujanë* este un neologism creat de filologul G. de Rada, în secolul al XIX-lea (E. Çabej, SE, I, 154).

ÓINĂ – Din cum. **oyna!** „joacă!”, cf. cum. *o y ĭ n*, *tc. o y u n* „joc” (Bogrea, DR, I, 289; Drimba, CE, 316; Suciuc, CRT, 210).

OLÓG – Probabil din v. sl. ***ulogŭ**. Cf. bg. (și aromân) *u l o g*, rus. *u l o g* (i ĭ), alb. *u l o k* (Tiktin, DRG, 1087, SDEM, 290). Mențiunea «cuvânt **autohton**, cf. alb. *ulok*» din DEXI (cf. DEX și DLR) este evident eronată. (P.B.)

ORTOMÁN (Var. *iortoman* „om gospodar, avut”) – Cf. cum. *y u r t* „locuință, gospodărie”, cf. *tc. (ĭnv.) y u r t* „avere” (Șăineanu, IO, I, 55, 264; II a, 227; Boerescu, LR, 2008/4, 443, 445, 455). Derivarea din cum. *orta* „mijloc” (Drimba, CE, 318; Suciuc, CRT, 224) este fără îndoială cu totul nejustificată semantic. Nici ipoteza lui G. Giuglea, DR, V, 545: lat. *libertus* > **iert(u)* „om liber” + suf. *-man* nu poate să fie acceptată. V. și Hasdeu, CB, II, 733. (P.B.)

PARÁGINĂ (Var. *păragină*) – Probabil lat. **pop.** (reg.) ***pirago, *piraginem** (< gr.) *păr sălbatic*” (lăsat nealtoiț → neîngrijit → prin extensie, colectiv, „[orice lucru/loc] lăsat în sălbăcie, în părăsire”), cf. it. (reg.: calab., sicil.) *perággine* „idem”; *pirajinu* „păducel”, *prániu* „mărăcine” etc.; cf. lat. *margo, marginem* (Rohlf; Alessio, STC, *ap.* Loșonți, SSE, 94–96). Semantismul inițial a fost păstrat de oronime, cf. muntele *Părăginosu* „cu peri sălbatici”. Magh. (reg.) *parrag, parlag* pare să fie împrumutat din srb. *parlog* „pârlogă”.

PĂSTÁIE (Var. *păstare*; reg. *păstară, păstăl* etc.; ar. *păstal'e, pistal'e*) – Lat. **pop. *pistălia**, cf. lat. *pistāre* „a urlui”. Mențiunea «cuvânt autohton, cf. alb. *pistaë*» [corect: *pishtajë, bishtajë!*], din DEXI (după I.I. Russu, ER, 368 și Gr. Brâncuș, VA, 145) este îndoielnică în măsura în care soluția dată de E. Çabej: alb. *bishtajë* „păstaie, teacă, coajă; pănușă de porumb; fasole verde/țucără/ grasă, mazăre”, ca derivat al alb. *bisht* „coadă; (bot.) pețiol, peduncul, codiță” (SE, I, 198, 254) este contrazisă de Vl. Orel (AED, 27): alb. *bishtajë* < romanic. **pistălia*, cf. lat. *pistāre* „a pisa, a fărâmița, a urlui” (cf. alb. *u bē bishtajë* „s-a făcut păstaie” = „s-a zdrobit, s-a fărâmițat”, Topciu–Melonashi, DA-R, 95), cf. CDDE, 1351, Graur, BL, V, 109. V. și Ciorănescu, 6187. (P.B.)

Pătrăre (Înv. „măsură de capacitate pentru cereale; sfert, o bucată mare etc.”) – Lat. ***quartaria (pars)**, cf. *quartarius* „idem”, influențat de *patru* (Pascu, SR, 89; Loșonți, SSE, 102–104).

PERPELÍ (a se) – **Formație expresivă**, comună cu albaneza. Cf. alb. **përpëlitëm** „a se zvârcoli, a se zbate, a se agita”. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 46–48). Nu este același cuvânt cu *a pârpalî* „a frige superficial” < bg. (expr.). *A pârpalî* și *a se perpelî* au dobândit înțelesuri comune ulterior. (P.B.)

PIÉLM „făină fină, pospai etc.” (Var. *piemn*) – Cf. alb. **pjalm** „praf subțire, făină fină” (< PALb. **pelma*, cf. gr. *pālē* „făină”, lituan. *pelenai*, leton. *pelni*

„cenușă” etc.; v. Orel, AED, 329; Brâncuș, VA, 145). Înrudirea cu lat. *pegma* < gr. *pēgma* „materie coagulată”, cf. retor. *pelma* „prăjitură subțire”, lomb. *pelma* „fagure de miere”, andaluz. *pelma* „bulgăre, grămadă”, sp. *pelmazo* „întărit, legat bine” (Ciorănescu, 6359, DEXI) pare să fie mai puțin probabilă.

PIGULÍ (Var. *pigoli*, *pigăli*) – Formație expresivă, înrudită cu albaneza etc. Cf. alb. **piġal** „cioc (al unui urcior)”, engad. *piccal* „cioc”. Cf. *cioc*, *a ciuguli*: sp. *pico* „cioc”, *picar* „a piguli etc.”, *picotear* „a ciuguli etc.”; germ. *picken* „a ciuguli” etc. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 48–51).

PITÍC – Lat. pop. ***pitticus** „mic, mic de statură”. Formație expresivă moștenită, din rad. romanic **pitt-*, Lallform, cf. REW³, 6544a „mic” + suf. lat. *-īccus*, cf. sard. camp. *pitkku*, logud. ant. *piiticu* „mic” etc. (Aurora Pețan, LR, L, 2001, 5–6, 293, cf. M.L. Wagner, DES; cf. DLRM.) Preferăm varianta de rad. **pitt-* și nu **pit-*, cf. DEHF: fr. *petit* < lat. pop. **pittittus*. (P.B.)

POCIUMB – Din **ciump**, cu pref. sl. *po-* și cu *-b* expresiv (Boerescu, LR, 2001/3–4, 174).

PÓPĀ – Din slv. **popa**, cf. lat. *popa* „ajutor de sacerdot”; cf. v. sl. *popŭ* „preot” (DEXI, cf. Scriban, 1016). *Popă* (masc.) < v. sl. *popŭ* nu se justifică fonetic!

PÚRUREA, -RI – Lat. **porrō** „în viitor, de acum înainte” + *-re/ -ri*, cf. *aiurea*, *altminterea/-ri*, *nicăierea/-ri* (Cipariu, *Gr.*, 127; ȘDU; TDRG; CADE; SDEM). Comparația cu lat. *pūrus*, *pūrum* „curat; necondiționat, fără excepții” (DEX; MDA) nu este necesară, deoarece evoluția fonetică a lat. *-ó-* > r. *-ú-* este confirmată de r. **pur**¹ (cf. *por*⁴) „ai (*allium rotundum*); (reg.) praz etc.” < lat. *porrum* „praz” etc. Comparația cu alb. *përherë* „întotdeauna” (DEXI etc.) este inacceptabilă fonetic (> **păerără!*), pe lângă faptul că este vorba de un compus albanez analizabil, nu prea vechi, cf. Brâncuș, VA, 146. (P.B.)

RĂBDÁ (Înv. și reg. *rebda*) – Lat. dun. ***ēlib(ī)dāre** „a-ți impune să nu dorești” < lat. *ē-* (privativ) + *libīdō* „dorință, poftă”, cu afereza ulterioară a lui *a-* din dr. *arābda(re)*, cf. ar. *arāvdare* (Boerescu, LR, 2007/3, 245–251).

Rânc^[1] „animal rău castrat etc.” – Lat. pop. ***rēn(ī)cus** „deșelat, șoldit” < *rēn*, *rēnis* „rinichi”, cf. „într-o rână”, cf. sp. *renco*, pg. *rengo* „șoldit”, cf. calabr., sic. *rìnicu* „cu un singur testicul, cu testicule ascunse”; cf. sic. *rancùgliu* și pg. dial. (transmont.) *rancolho* „(bou) rău castrat” (Pușcariu, EW, 1463; REW³, 7209a și 7044; Cortelazzo–Marcato, DIDE, 365; Loșonți, CIE, 148–151, s.v. *râncaci*). Vezi și cuvintele germanice *rank* „paralizat dorsal, încovoiat” sau *wrankjan* „a răsuci, a întoarce” (Corominas, 4, 872). Nesiguranța privind etimologia lui *rânc(aci)* dispăre dacă acceptăm existența a două omonime, *rânc(aci)*¹ și *rânc(aci)*², cu înțelesuri și origini diferite (P.B.). Vezi și **rânc**^[2], varianta a cuvântului *râncă*.

RÂNCÁCI¹, **Râncalău**¹, **Râncău**¹ „animal rău castrat etc.” – Din **rânc** „idem” (< lat. pop. ***rēnicus** < *rēn*, *rēnis*) + suf. *-aci* (*-alău*, *-ău*).

RÂNCÁCI², **Râncalău**², **Râncău**² „desfrânat, (reg.) impulsiv etc.”, **Râncăi** „a boncălui” – Din **râncă**^[1], cf. **rânc**².

- RÂNCĂ**^[1] (Var. *rânc*^[2]) „penisul armăsarului etc.” – Din v. sl. *roka* „braț” (cf. Tiktin, DRG, 1324). Specializarea sensului este explicabilă prin limbajul vulgar și gestual. Litera *q* transliterează *iusul* mare vechi slav, cf. pol. *q* (v. sl. *o*ⁿ nazal > dr. *-un-* sau *-ân-*).
- Râng, Rângi, Rung** „râu castrat etc.” (în DLR, ca variante ale lui *rânc*¹) – Posibilă contaminare între *rânc*¹ și reflexele românești ale v. sl. *rogŭ* „(cineva care este) ținta batjocurilor, de râsul lumii, de ocară”, cf. srb. *rug* „insultă”, bg. *ruganie* „ocară”, rus. *rugát* „a terfeli pe cineva, a înjura, a ocări” (P.B.; cf. E. Vrabie, ERS, 75–77).
- SÂNGER** – Lat. pop. târz. *sanguinus* (cl. *sanguineus*) „idem” (*n* > *r*, prin disimilare), cf. *sângera* (Loșonți, SSE, 144). Derivarea regresivă din *a sânghera* (cf. DEX) nu se justifică semantic (P.B.).
- SÂRMĂ** – Din ngr. *sýrma*, cf. tc. *s i r m a*, cum. *s i r m a*.
- SCĂLÂMB** – Lat. pop. (reg.) **scal(l)ambus* < v. gr. *skalēnós* „șchiopătând, inegal, diform, strâmb” + lat. *strambus*, cf. gr. *skambós* „idem” (Pușcariu, EW, 1538; REW³, 7638; Loșonți, CIE, 151–153).
- SCÂNCÍ** – Cf. bg. reg. *s k i m č a* (bg. lit. *skimtja*) „a scânci” (Nestorescu, DVCR, 85–87) sau dintr-un v. sl. **skŏčati* (Scriban, 1170), cf. sl. *skyčati* (DEX).
- SCÓRBURĂ** – Lat. pop. reg. **scorbula* < *corbula* „coșuleț” → „stup” → „scorbura cu albine sălbatică” (Giuglea, CRR, 264) + **scrobula* < **scrobus* (cl. *scrobis*) „groapă (mică), cavitate etc.” (Candrea, ELC, 1901, 44). Contaminarea s-a produs prin suprapunerea, în latina dunăreană, a două imagini: 1) stupul primitiv, făcut din împletitură sau scoarță de copac, cf. (reg.) *coș* „stup” și 2) scobitura din trunchiul de copac în care albinele sălbatică și-au făcut stup. (Boerescu, LR, 2000/2, 195, 199; 2007/1, 14). Cf. alb. *korbull* „putină, butoiăș din lemn”, cf. alb. reg. *korbullak* „stup” (Brâncuș, VA, 147). Alb. *korbull* < lat. *corbula* (Orel, AED, 191). Cf. alb. *zgarbull* = *zgarbë* „scorbura” (< *garbë* „crestătură, scobitură”, Orel, AED, 522, 109). Sensul r e g i o n a l de „scorbura” al alb. *korbull* se datorează influenței paronimului alb. *zgarbull*, pe baza aceleiași evoluții semantice: „coș” → „orice recipient” → „stup” → „scorbura (cu albine sălbatică)”. Vezi și (reg.) *scrob*³, *crov* (DLR, MDA). Mențiunea din DEXI: «probabil cuv. autoht., cf. alb. *korbull*» [< lat. *corbula*!] este total neîntemeiată. (P.B.)
- Scrob**³ (Cf. MDA, 2. reg., Olt., „groapă cu apă, gaură în malul unei ape”) – Lat. pop. **scrobus* (cl. *scrobis*) „groapă”. Pentru *b* intervocalic, cf. *abur*, *cărăbuș* etc.; alb. *rrobull*, (gheg. înv.) *abull* etc.: lat. *-b-* se păstrează în română și albaneză precedat de *-a-*, *-o-* și urmat de lat. *-u-* posttonic. Cf. REW³, 7747 [!]. (P.B.)
- SCURMĂ** (Var. *scurrima* „a săpa”, Psalt. Hurm. 80^f/13, Ps. 93) – Lat. pop. **excorrimāre* < *rimāre* (cl. *rimāri*). Alb. *gërmoj* „a săpa, a scotoci” (< *gërmë* „literă” < v. gr. *grámma* „zgârietură, literă”), *zgërmis* „a răzui” (< *grimë*

„fărămiță” < *grij* „a da pe răzătoare”), din DEXI, cf. DLR, (ca și *a curma*) **nu** au nicio legătură etimologică cu *a scur(ri)ma* (Orel, AED, 115, 124; Giuglea, CRR, 39; A. Avram, CIE, 128–130).

SERĂI – Din tc. *seray, saray*; (var. reg. *sarai*;) cf. cum., tăt. *saray*.

Sor² (Reg. *șorici* „piele de porc”) – Lat. *solum* „talpă (a încălțăminte), pingea” → „piele tăbăcită” → „piele groasă din care se face încălțăminte” → „piele de porc” etc. (Giuglea, CRR, 197; cf. MDA, DEXI).

Sor³ (Reg. *șorici* „scândură cu coajă de copac”) – Lat. *suber* „plută, coajă de stejar” (cf. Scriban, 1223) influențat de (+) *solum* „piele groasă”. (P.B.)

SPĂLĂ – Lat. **superlavare* „a spăla la suprafață”, mai bine: „a spăla *pe deasupra*” (E. Petrovici, după mărturia lui I. Gheție, LR, XLI, 1992, 1–2, 35; M. Sala, ACR, II, 208). Soluția poate fi sprijinită și de imaginea spălatului la râu, unde rufele sunt așezate succesiv pe o piatră lată, jumătate deasupra apei, fiind frecate cu săpun și bătute cu maiul pe toată suprafața lor. Același prefix latin apare și în alb. *shpë(r)laj* „a limpezi, a clăti” < *laj* „(spă)la”. (P.B.)

SPÂNZ¹ (Boală a cailor) – Lat. *spongia* „burete”, cf. sp. *espundia* „ulcerație, rană la cai”, logud. *ispundzola* „boală a cailor” (Ciorănescu, 8077).

SPÂNZ² (Bot.: *helleborus*) – Cf. alb. (reg.) *shpendër* „idem” (Brâncuș, VA, 114).

STĂRCI¹ „a amorti; a înțepeni, stând nemișcat; a sta ghemuit” – Din *stârc*. Sensul expresiei *a stârci pe la uși* este cel de „a face anticameră”, indiferent de motiv („a sta în așteptare” ca stârcul, când pe un picior, când pe altul). „A cerși” pentru *a stârci pe la uși* (cf. DLR) nu se justifică ca sens propriu. (P.B.)

STĂRCI² (Reg. „a strivi, a lăsa fructul fără zeamă”; „a mototoli”) – Din *storci* + *stâlci*, cf. *a stoarce*. (P.B.) Vezi și Giuglea – Stan, CL, 5, 1960/1–2, 63.

Stârfoci (Reg. „a se înmuia, a strivi/ stâlci”) – Din *stârci*² + *chirfosi*, cf. *poci*. (P.B.)

STINGHER – Explicația din DEXI (cf. Densusianu, GS, IV, 290) nu convinge (vezi Aurora Pețan, LR, L, 2001, 3–4, 201–204; cf. Avram, CIE, 82, 83). Totuși, o soluție ar putea fi: – Lat. pop. **singlaris* (cl. *singularis*) > **singher(e)*, cf. lat. **anglarius* > *ungher*. **Singher* (și **singheri*) au fost apoi modificate în *stingher* (și *stingheri*¹) după *a stingheri*². Vezi și REW³, 7940. (P.B.)

STINGHERI¹ – V. *stingher* (Avram, CE, 214–218, cf. DLR, sensul 2).

STINGHERI² – Din v. sl. *sütegnoti* „a strânge tare” → „a jena”, „a opri” → „a împiedica” (> **stigni* > **stinghi* > **stinghi* + *-ări*); (Avram, CE, 214–218, cf. DLR, sensul 1). Mențiunea din DEXI: „v. *stingher* + *i*, cf. sl. *stěgnati*” reprezintă un compromis care nu explică nimic. (P.B.)

STRAI – Lat. pop. **straglum* (cl. *stragulum*) „așternut, cuvertură, husă” (DLR).

Strañ(u) (Băn. și aromân, cf. *Anon. C.*, 2008, 122 [4408]: *strany* „strai”) – Lat. pop. **strāmnium* (cf. adj. *strāmīnius*, REW³, 8288; cl. *strāmīneum*), cf. *strāmen* „așternut (de paie)”; vezi DA, s.v. *grui*. O eventuală influență a cuvântului srb. (reg.) *tranje* „zdrenje” e puțin probabilă în Banat. Disimilat, *tranje* (< *tralje*) este rar, iar fenomenul este atestat mai ales în sud, în

Muntenegru și Kosovo (cf. Skok, ER, III, 490). Nici ipoteza împrumutului din srb. *tralje* (SDEM, s.v. *strai*) nu rezolvă prezența lui *-ń-* dialectal și regional. (P.B.)

STRĂIN – Lat. pop. ***extraliēnus** < lat. cl. **extrāneus** + **aliēnus** (Pușcariu, DR, VII, 1931–1933, 105–106). În *extrāneus* metateza ar fi posibilă, dar mutarea accentului ar rămâne inexplicabilă. De aceea, de la un ipotetic **strāinu* nu se poate ajunge la (reg. și înv., cu rotacism) *streīru*, *strii(n)ru* sau bân. (în v.) *strién* (Anon. C., 2008, 123 [4440]). Derivarea **extra(n)īnus* < *extrāneus* (H. Mihăescu, *La romanité*, p. 276) este oricum mai puțin probabilă (P.B.). Vezi și I. Gheție, SCL, 26, 1975/2, 175–182.

Streântă (Var. *streamță*) – Cf. *zdreantă*, *treantă*, cf. it. (dial.) *strazza* (Tiktin, DRG, s.v. *zdreantă*).

SUPĂRĂ – Lat. **superāre** „a trece peste, a depăși, a învinge” [cf. fr. *outrer* „a trece dincolo, a depăși limitele, a jigni” – Ciorănescu, 8371]. Part. **superātus** a fost influențat semantic de paronimul lat. **subirātus** „supărat (puțin)”. Vezi Guțu, DL-R; cf. Diclescu, OLR, 2, criticat de Bogrea, DR, III, 415. (P.B.)

ȘONTORÓG – Formație expresivă. Din ***șontonog** (< *șont* „șchiop” și sl. *nog(a)* „picior”, cf. *cotonog*, *ciontonog*) prin disimulare. Vezi și *ciontorog*, *piciorog* etc. (P.B.)

ȘORÍCI¹ (Var. *șoric*, *șorici*, *șiorici* etc. „piele de porc etc.”) – Din **șor**² (< lat. *solum* „fundament, talpă a încălțăminte, piele groasă”) + suf. *-ic/* + suf. *-ici*. Evoluția fonetică *s-* > *ș-* > *ci-*, prin acomodare, respectiv asimilare regresivă, din varianta *șorici* (Pușcariu, LR, II, 126). Vezi *șor*² (Giuglea, CRR, 197; cf. MDA, DEXI).

ȘORÍCI² („scoarță de copac”, „scândură cu scoarță”) – Din **șor**³ (< lat. *suber* „plută, coajă de stejar” + *solum* „piele groasă”). Vezi *șor*³ (cf. Scriban, 1223).

ȘPÁGĂ („mită”) – Din it. **paga** „plată”, devenit termen de argou, prin apropiere fonetică de (cf.) rus. *șpaga* „sabie”, cf. srb. (reg.) *șpag* „buzunar”. (P.B.)

Șterț (Var. *șterci*,) „mestecău” – Cf. *terci*.

TÁLPĂ – Lat. pop. ***talpa** „labă (anterioară, mai lată, a cărțiței), talpă”, cf. lat. *talus* „călcâi”; cf. friul. *talpe*, comel. *talpa* etc. (REW³, 8545a; FEW), care a învins în competiția cu r. arh. **plântă* (< lat. *planta*), după ce a eliminat omonimul lat. specializat *talpa* „cârțiță”. Sinonimul **soru* (< lat. *solum* „talpă etc.”) a evoluat semantic spre *șor* „șorici”. V. și *a însura* (Ciorănescu, 8482; M. Sala, SCL, XXXI, 1980, 151–160; M. Sala, ACR, I, p. 236.). Pentru relația cu magh. *talp*, v. M. Sala, IELR, 143–145. Pentru relația cu bg., srb. *talpa*, v. Zamfira Mihail, EPE, 33–42.

Tearfă² „mămăligă moale etc.” – Cf. *terci*.

Tercălău „terci, uruială fiartă etc.” – Cf. *terci*.

Tercăzău „terci etc.” – Cf. *terci*.

TERCI (Var. *telci*) – Etimologia necunoscută. Cuvânt probabil autohton, înrudit prin varianta *telci* cu vb. protosl. **telkti*, cf. slv. *tlŭkŭ, tlěšti* „a lovi, a izbi”, cf. sl. *tolkŭ* „pisălog, mai”; cf. cymr. (galez) *talch* „grăunțe măcinate”, v. cornic *talch* „tărățe”; cf. i.-e. **telek-* „a pisa, a zdrobi, a lovi” (Pokorny, IEW, 1062). Varianta *terci* (< **ter-k-*) poate fi raportată la rad. i.-e. **ter-* „a freca (învârtind)” (Pokorny, IEW, 1071), cf. lat. *terō, -ere* „a freca (fărămând), a pisa în piuliță” (Guțu, s.v.), cf. gr. *τεράμιον* „tendre, facile à cuire”, *τέριον* „tendre, frêle”, *τείρω* „user (en frottant), [a freca, a roade]” (Bailly, 1915); cf. bg. *търкам*, srb. *trti*; rus. *мереть* „a freca”; ucr. *мэрму* „a freca, a pisa”, *мэрмуї* „pisat”, *мерка* „răzătoare”; cf. germ. (nhd.) reg. *Sterz* „terci de hrișcă” (Cihac, II, 532; Tiktin, 1579; Scriban, 1312). Sufixul *-ci* nu are legătură cu suf. bg. *-čo* sau (dim.) *-če*, fiind la origine, probabil, o formă de *plurale tantum*. Comparația cu rad. i.-e. **terk-* „a (ră)suci, a toarce” (Vinereanu, DEIE, 833, cf. Pokorny, IEW, 1077) este mai puțin potrivită semantic. După E. Petrovici (DR, X, 28), «cuvântul *cir* pare a fi un cuvânt străvechi... (lat. < gr. *χυλός*)», [iar] «*terci* este o inovație răspândită pe o arie relativ mică înconjurată... de aria *cir*...» Totuși, *terci* și *burtă*, de exemplu, nu se pot explica prin limbile bulgară sau turcă. Au avut ariile restrânse, dar suprapuse, acoperind zona Munteniei, mai puțin intens romanizată, unde aceste cuvinte presupus autohtone s-ar fi putut păstra în mod firesc. *Tercălău* și *tercăzău* sunt derivate de la o formă arhaică de singular, **ter-c-*, cu sufixele *-ălău*, respectiv *-ăzău*, acesta din urmă amintind de sufixul autohton *-ăză*. Vezi și *sterci* (*șterț*) „băț (mestecău) pentru zer sau pentru laptele în care s-a pus cheag, făcăleț de amestecat mămăliga”, *tearfă*² „mămăligă moale”, probabil derivate din același radical **ter-*. (P.B.)

TIFÓN – Din ngr. **tifón**, cf. engl. **t i f f a n y** (Nestorescu, DVCR, 89).

TOI – Din cum. și tc. **toy** „ospăt, banchet” (Suciu, CRT, 221).

TREÂNȚĂ – Din srb. **tralja** sau rus. **treapka** „zdreanță” + pseudosuf. expr. *-eanță*, cf. *fleanță* „cârpă”, *zdreanță*. V. și *cotreanță* (Boerescu, LR, 2003/1–3, 33).

TUCI – Din cum. **tuç** „[metal spoit cu] cositor”, cf. tc. **tuç** (tc. lit. *tunç*) „bronz”.

Comentatorii manuscrisului *Codex Comanicus* sunt unanimi în a considera glosarea lui *tuç* prin „stanium” drept o eroare a autorului anonim, călugăr misionar în Cumania, care ar fi confundat bronzul cu cositorul. Totuși, prin faptul că vasele metalice erau de pe atunci spoite cu cositor, metalul astfel acoperit își poate pierde identitatea. Se pare că acesta este motivul pentru care *tuci* este astăzi glosat prin „fontă”. (P.B.)

ȚAFANDÁCHE – Formație expresivă, cf. *Te afendi!* „ce domn(ișor)!” + suf. dim. *-ache/i* (< ngr.); cf. *beicachi*; cf. *țâfnă, fante, fandosi* etc. (P.B.).

ȚANC² (*a ajunge la*) – Cuvânt probabil autohton. Cf. alb. **cak** „graniță, limită, semn etc.”, cu *-n-* epentetic dezvoltat ulterior (Avram, PE, 170–172). În DEXI, indicația «< alb. **cak**.» este o inadvertență. *Țanc* (+ *țâncușă* etc.) nu poate fi un împrumut direct din albaneză. (P.B.)

- ȚĂNDĂRĂ** (Var. *țandură*, *țandră*, *zandură*, *zadră*) – Lat. pop. **taedula* < *taeda*, **daedula* < *daeda* „(așchie de) zadă”, cu *-n-* epentetic, când nu s-a mai simțit legătura etimologică cu *zadă*/**Ț(e)adă*. Este cu certitudine un cuvânt moștenit, ținând seama de varianta *țandur* (m. sg.) [Ț = dz], atestată în ALR II/I, h. 93, punctul 228. De altminteri, *zadă* (DEX, s. 3, 5) a dobândit, de asemenea, sensul colectiv de *țandără* sau *țândări*, pornind de la așchiile (țândările) uscate, căzute (sărite) din *zada* putrezită. (Boerescu, LR, 2000/2, 195, 199; 2000/3, 425–430; 2001/3–4, 165; 2003/1–3, 22–23).
- ȚĂCĂLIE**⁽²⁾ („barbișon”) – Formație expresivă. Cf. tc. *s a k a l*, cum. *s a q a l*, magh. *s z a k á l l* „barbă” + suf. *-(ăl)ie*. V. și onomat. *ta* „strigăt pentru țapi și capre”. *Cioc* + suf. *-ălie* (Pascu, SR, 187) este prea puțin probabil. (P.B., cf. Boerescu, LR, 2008/4, 447, 456).
- ȚĂNCUȘĂ**^{1,2} – [Vezi DEXI.] Pentru *țancușă*¹, comparația cu germ. *Zinke* este inutilă.
- ȚĂPÓI** – **Țap** + suf. *-oi* și nu din *Ț(e)apă*. (Vezi forma coarnelor țapului și mișcarea animalului de a împunge cu ele.) (Boerescu, LR, 2001/3–4, 178.)
- ȚEĂPĂ**¹ („par ascuțit”, DLR, s. I.) – Cf. lat. *c i p p u s* „idem”, încrucișat cu forma romanică expresivă arhaică din care derivă și (cf.) it. *zeppa*, cuvânt cu etimologie nesigură, dar care nu este un împrumut germanic; cf. *țeapă*² (P.B., cf. Boerescu, LR, 2001/3–4, 175–178).
- ȚEĂPĂ**² (DLR, s. II., 4. „așchie”) – Formație expresivă înrudită cu italiana. Cf. r. *țep* și it. *zeppa* „pană, așchie, bucățică de lemn”, cu derivatele *ințepa/inzeppare*, *ințepătură/inzeppatura*, dar cu evoluții semantice divergente în italiană și română. (Philippide, OR, II, 718; Ciorănescu, 8576).
- ȚEP** (s. II. 1.–3. „spin etc.”) – Cf. it. *zeppo*^{2,3} „bucățică de lemn foarte subțire, cui de lemn, *spin* (stecco)” (Battaglia, GDLI, 21, 2002, p. 1068); cf. alb. **thep**, **cep**, **qep** „vârf etc.” (Brâncuș, VA, 124–125; Orel, AED, 474). Sl. *cěpati* „a crăpa, a despica” are un semantism prea îndepărtat, iar sl. *cěpa* (Miklosich, *Lex.* 1108) are un înțeles neprecizat. (P.B., cf. Boerescu, LR, 2001/3–4, 175–178).
- Țeh** (DLR) – Variantele *tag*, *taghi*, *țăgúr*, **țec**, *țeche*, *țechi*, *țenc*, *țenchi* (+ **Țenchi**³) ar trebui subsumate unui autohton **țac*, comparat cu **Țanc**² și cu alb. *cak*. Varianta *țed* ar putea fi rezultatul încrucișării dintre *țec* (v. supra) și **țeadă* = *zadă*. (P.B.)
- Țenchi**¹ (DLR) – Ar trebui comparat cu **Țăncușă**² din DEXI.
- ȚENCUȘĂ** – Vezi mai sus, **Țăncușă**^{1,2} (cf. DEXI).
- ȚIPĂ**² (Reg.; var. *țápá*, *țupá*, v. DEXI) – Lat. **suppare** (Avram, PE, 176–181), probabil influențat fonetic de *a țipa*¹. Evoluția lui *s-* inițial la *ț-* prezintă interes și pentru alte cuvinte, cum ar fi *țăcălie* etc.
- URCĂ** – Lat. dun. ***űricăre** (= **öricăre*) < lat. pop. **orīre*, cf. cl. *orīrī* „a se ridica”. Cf. lat. pop. **ustium* = cl. *ostium* „ușă” etc. (P.B.)

- URDOÁRE** – Urdă + suf. *-oare*. Vezi (pop.): *are urdă la ochi*, cf.: *are caș la gură* etc. (DLR, XII/2; Aurora Peșan, LR, LIII, 2004, 5–6, 289–292; cf. Hasdeu, *Studii*, I, 203, Giuglea, CRR, 144, nota 2; etc.).
- VAI** – Cf. lat. *vae*, cf. alb. *vaj*; cf. it. *guai* (romanic *vai* – REW³, 9126); cf. bg. *vai*; tc., cum. *vay*; srb. *avaj* etc. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 51–52).
- VĂITĂ** (Var. *văietă*) – Din vai [arhaic] + suf. lat. *-ităre*. Elementul de derivare *-t-*, comun cu albaneza. Cf. alb. *vajtoj* (Boerescu, LR, 2002/1–3, 51–52).
- VĂICĂRI** – Din vai (elementul de derivare *-k-*, comun cu sârba și bulgara), cf. srb. *vajkati se*, bg. *vajkam se* + suf. *-ări* (Graur, BL, IV, 69; Graur, ER, 55; Boerescu, LR, 2002/1–3, 51–52).
- VĂL** – Din it. velo (Th. Hristea, LR, LVI, 4, 2007, 413–415).
- VĂTŪI** – Lat. pop. *vituleus „pui mic de animal domestic” (cl. *vitulus* „mânz, vițel etc.”), ca animale mici sau de vârstă fragedă”, cf. **pulleus* (cl. *pullus*) „pui” (Candrea, *ap.* Pușcariu, EW, 1867; Maria Iliescu, SCL, 1977/2, 185; DEX). Mențiunea „cuvânt autohton” din DEXI este neîntemeiată, deoarece alb. *fujë*, (inv.) *vetulë* sunt împrumutate din lat. **vitulea* (Çabej, InILA, 75; Orel, AED, 105 etc.). Ipoteza apropierii lui *vătui* de alb. *vjet* (Weigand, Scriban etc.) nu este nici ea justificată. Adverbul alb. *vjet* „acum un an, anul trecut” este identic cu pluralul *vjet* „ani” al alb. *vit*, *-i* „an”, iar (mielul) *de un an* nu are alt echivalent decât alb. (*qengi*) *vjetak*, fiind astfel evident că adj. *vjetak* (cf. r. *godac*) nu are nimic a face cu *vătui*. I.I. Russu (ER, 417–418) făcea observația că în Teleorman *vătui* înseamnă doar „mic” și era de acord că r. *vătui* și alb. *fujë* nu pot fi derivate din alb. *vjet*. Accentuarea oxitonă este specifică tuturor cuvintelor moștenite, plurisilabe, terminate în *-úi*, precum și diminutivelor cu sufixul *-úi*, *-uie*, moștenit din latină, cf. Pascu, SR, 133–135. (P.B.)
- Viárbă** (Var. *vearbă*, *varbă*) – Lat. verba (pl. devenit sg.) = (dial.) „graiuri” → [met.] „firele de la război”, cf. O. Densusianu, *Semantism anterior despărțirii dialectelor române* (II), în *Opere*, I, 609. (Boerescu, LR, 2006/1–2, 85–88.)
- VÓRBĂ** – Probabil lat. verbum [> **vǝrbu* > **vorb(u)*] sau lat. pop. (dun.) *vorbum [> **vorb(u)*]. *Vorbă* este un singular feminin refăcut din pl. *vorbe*. (P.B. cf. Boerescu, LR, 2005/5–6, 131–148.) Slav. *d v o r ĭ b a* „servitium” (Miklosich, *Lex.*, 156) și *dvorbă* „slujbă (de sfetnic) la curtea domnească etc.”, în ciuda unei opinii contrare quasigeneralizate, par să nu fi avut un rol notabil în istoria cuvântului *vorbă* (Carmen-Gabriela Pamfil, *ap.* Boerescu, *id.*, 131).
- VORBÍ** – Din vorbă (**vǝrbu* > **vǝrbire* > *vorbire*), cf. ar. *vǎryire/vǎryire/vuryire* „a trâncăni, a face gălăgie, a certa” (Pușcariu, DR, III, 1923, 838; I. Iordan, 1920, 65; Boerescu, LR, 2005/5–6, 131–148). Slav. *dvor'biti* „a consilia, a da sfaturi, a propune” nu este atestat în slavona din țările slave, fiind o creație românească (Lavrov, Lucia Djamo-Diaconiță, *ap.* Mihăilă, CELR, 30).

- VOROÁVĂ** (Var. reg. *voravă* etc.) – Din v. ucr. *vorava / *vorova „voroavă”, cf. ucr. reg. (fam.) *opaea* „mulțime, forfotă”; cf. slovac. *vrava* „vorbire, discuție”; cf. r. reg. *vreavă* < bg. (Boerescu, LR, 2006/1–2, 88–90. Vezi și Densusianu, ILR, II, 312).
- VOROVÍ** – Din voroavă, cf. dubletul reg. *a vrevi / a vrăvi* < *vreavă* (Boerescu, LR, 2006/1–2, 88–90).
- Zădră** „zadă, țandără” – Lat. *daedula, cu sincoparea formei intermediare **zadură*, cf. *zandură*; cf. *țandură* > *țandără*. În acest caz **nu** avem o „despicare” a sunetului *d*, cf. Pușcariu, LR, II, ed. 1994, p. 146. (P.B.)
- ZĂIBĂR¹** – Din numele propriu Seibel (Alfred Seibel, viticultor francez [alsacian sau loren!], cf. DEXI). Întrucât în DLR nu este cunoscută o variantă franceză *sebel*, pronunțarea germană a acestui nume (*záibál*) a fost modificată prin analogie cu *laibăr*, *foraibăr* etc. (< germ.). Fiind un cuvânt popular (intrat în limbă prin contactul cu specialiștii angajați ai Domeniilor Coroanei din Oltenia), locul lui este la litera *Z* și nu la *S* (DEXI). Vezi și derivatul *zăibărel* „vin ușor din zaibăr”, neînregistrat în DLR.
- Zădreá** „țandără, lemnișor de aprins focul” – Zădră + suf. -ea (Bidian, Loșonți, CL, XXX, 2, 1985, 121–122).
- Zăndureá** – „țandără, lemnișor de aprins focul” – Zandură + suf. -ea (Bidian, Loșonți, CL, XXX, 2, 1985, 121–122).
- Zăvt** „smoală” – Din bg. (reg.) zivt, dăift „idem”, cf. r. *zeft* < tc. *zift* „smoală”. (Boerescu, LR, 2003/1–3, 23)]
- ZBÂRLÍ** (Var. *zburli*) – Formație expresivă. Din interj. brr! „reacție la frig sau la o sperietură” (*z + b(â)r + suf. li*) (Boerescu, LR, 2003/1–3, 23–24).
- Zbleáncă** – Din bg. (be)z mleako, scr. (be)z mleko „fără lapte” (*bzml-* > *zbl-*) sau postverbal din *a zblencăi* „a suga tot laptele” (P.B., cf. Boerescu, LR, 2003/1–3, 24–25).
- Zblencăi** (Var.: *zblencăni, zbăncăni*) – Din z- [intensiv] + bg. mleako, srb. *mleko* „lapte” (*zml-* > *zbl-*; -*n-* epentetic) + suf. -ăi, -ăni sau din *zbleancă* + suf. -ăi, -ăni. Varianta *zbăncăni* (< *zblencăni*) se explică prin simplificarea grupului *zbl-* și prin velarizarea lui *e*, sub influența labialei precedente (Boerescu, LR, 2003/1–3, 25).
- Zborí² (a se)** (Var. *zburî*) – Formație expresivă. Din interj. brr! „reacție la frig, la o sperietură sau la enervare” (*z + b(o/u)r + î*), cf. *a se zbârli*. Indicația din DLR: cf. **zbor¹** este o inadvertență, o etimologie populară! (Boerescu, LR, 2003/1–3, 25–26).
- ZBORȘÍ¹ (a se)** (Cf. DLR sau s. 3. din DEX) – Pref. z + borsî.
- ZBORȘÍ² (a se)** (Sensul 1. din DLR sau s. 2. din DEX) – Din zborșî¹, prin etimologie populară, cf. *a se zborî²* (P.B., cf. Boerescu, LR, 2003/1–3, 26).
- Zderiá/ Zdăriá** (Var. *zdărăia, zdărâia, zdârla, zdârla* „a zgâria, a zdreli”) – Din sl. súdrati – súdera „a jupui, a rupe”, cf. bg. *derá/ derjá*, srb. *derati* „idem”, cf.

srb. *zdrati* „a jupui” etc. V. și *dăria*, *dărâi* „a zgâria”. În DLR acest verb apare în mod nejustificat ca variantă a lui *zgâria* (Boerescu, LR, 2003/1–3, 26–27).

ZDREÂNȚĂ – Probabil din v. sl. **sūdr(ana odejda)** „(haină) ruptă” + pseudo-sufixul expresiv *-(e)anță*, cf. *cl(e)anță*, *fleanță*, *treanță* etc.; cf. *streamță*, *streață*. Vezi și **zdroanță**, cf. *boanță*, *cloanță* etc.; cf. srb. *dronjak*, pl. *dronjci* (Boerescu, LR, 2000/2, 201; 2003/1–3, 30–33). Sl. *sūdranița* (DEXI, cf. Mihăilă, CELR, 149), după câte știm, nu este atestat! (P.B.)

Zdréle¹ „bureți” – V. **dreală**, pl. **drele** (Boerescu, LR, 2003/1–3, 29–30).

Zdréle² „răni multiple” – Haplogologie din ***zdréléle** „zdremituri” (sg. ***zdreleală**, cf. *ciopleală*, *scrijeleală*) sau, mai puțin probabil, de la **zdréli** (> ***zdreală**), prin derivare regresivă (Boerescu, LR, 2003/1–3, 29–30).

Zdrélea (Alt nume pentru „dracul”) – Cf. **a zdréli**; cf. *cioplea*, cf. engl. *Old Scratch* „idem” (P.B. cf. Boerescu, LR, 2003/1–3, 29).

ZDRELÍ – Probabil din **zdărlá** > ***zderli**, cu metateză și cu schimbarea conjugării, variantă a vb. *zderiá* „a zgâria”, influențată semantic de (cf.) srb. *(z)drljati* „a grăpa” → „a face zgârieturi multiple”. Comparația cu *a mezdri* „a jupui animalele” < srb. *mezdríti* „idem” (DLR, DEXI) este vizibil inutilă. (Boerescu, LR, 2003/1–3, 28–29; cf. SDEM.)

Zducni¹ (Var. *zdocni*) – Cf. **zdugni** / **zdâgni** „a zdruncina, a scutura, a face să tremure (CADE); a izbi cu putere, a cădea”, cf. *dup*, *zdup* „zgomotul produs de o lovitură, o cădere” (Ciorănescu, 3118). Vezi și *bâzdâc*, *bâzdâg*, *bâzdoc* „hăchiță, pârtaș” (Boerescu, LR, 2003/1–3, 33–34).

Zducni² (Var. *zdocni*) – Cf. **zduhni** / **zdohni** „(despre animale) a muri, a-și da duhul”, cf. *duh*, *duhni* (Boerescu, LR, 2003/1–3, 33–34). Dacă acceptăm că **zducni**¹ face parte din familia expresivă a onomatopeei *zdup* sau că este înrudit cu *bâzdâc*, și nu cu *duh*, *duhni*, ar fi preferabil ca verbul **zducni**², ca variantă contaminată, să fie înlocuit cu forma mai veche, necontaminată, **zduhni**, cf. CADE; Scriban. (P.B.)

ZGÂNCĂ – Singular refăcut din pluralul **zgânci** (sg. < *z* + **gance**) (Boerescu, LR, 2003/4, 169–170).

Gance „defect corporal”, pl. **gânci** „răni învechite” – Cuvânt probabil autohton, cf. alb. *gand* „tară congenitală”; cf. PALb. **gatja* > **gaça* > *-(n)gas* (cf. Orel, AED, 293, s.v. *ngas*) „defect, maladie, rană” (Boerescu, LR, 2003/4, 170–171).

Zgâncili (Var. *zgânceli*, *zgânciuli*, *zgânciori* „a zgândări, a se vindeca”) – Din *z* + **gânci** (sau din **zgânci**) + suf. *-li/ -uli/ -ori*. (Boerescu, LR, 2003/4, 171–174)

Zgândără (Var. *zgâdară* „țandără, lemnișor de aprins focul”) – Din **zgândără** / **zgâdără**, prin derivare regresivă și contaminare semantică cu (cf.) *țandără* / *zandură*. Cf. *a zgândări* (focul). (Bidian, Loșonți, CL, 30, 1985, 2, 122; Boerescu, LR, 2003/4, 175.) Nu apare în DLR, litera Z.

ZGÂNDĂRI – Din a *zgânda „a răni, a(-și) face rău etc.” (cuvânt autohton nepăstrat, cf. *bozgândi* (reg.) „a scotoci căutând”) + suf. iterativ -ări. Cf. alb. *gandoj* „a(-și) face rău, a mutila, a (se) răni”; lituan. *gendù, gèsti* „a dăuna, a face rău cuiva, a strica, a (se) ruina, a (se) distruge”; cf. baluči. *gandag* „rău”; cf. v. ind. *gandh*, având același sens cu rad. i.-e. *gʰedh-*, „a lovi, a izbi, a (se) răni, a (se) vătăma, a distruge” (cf. Walde-Pokorny, I, 672–673; Pokorny, IEW, 466; Boerescu, LR, 2003/4, 171).

ZGÂRIĂ (Var. *zgăiera, zgăria, zgărăia, zgârăia, zgârăia, zgârăia, zgheria, jgherăia*) – Lat. pop. (expr.) *scariäre „a zgăria pielea cu unghiile” < excoriäre „a jupui, a zgăria” + scabëre/*scaberäre „a scârpina, a zgăria, a râcâi”, cu sonorizarea expresivă a grupului consonantic inițial, cf. onomat. zg(rant) „zgomotul zgârierii (lemnului)” (Boerescu, LR, 2003/4, 175–178). V. și (reg.) ind. prez. (3) *zgârie*. Cf. bergam. *zgariá* „a zgăria, a râcâi”, cremon. *zgariá* „a râcâi” (Pușcariu, DR, II, 604). Var. *zgheria* provine din contaminarea cu *zderia*. Tema *scar- fusese propusă de I.I. Russu (ER, 426) pentru comparații în plan indo-european. Lat. *excoriare* (Ciorănescu, 7752), singur, este insuficient. Lat. **scaberare* (Candrea, CADE) explică cel mult varianta *zgăiera*, ar. *zgâirare* și megl. *zgairári*. Alb. *shqerr* „a rupe, a sfâșia (hainele)” < PALb. **skera* (cf. Orel, AED, 433), comparat de I.I. Russu (ER, 425) și în DEXI cu *a zgăria*, nu are nicio legătură etimologică cu acesta. Același lucru se poate spune și despre alb. *gërdhij, gërdhuc, gërvish(t), gërric* care se traduc, totuși, prin „a zgăria”. Latura expresivă sau onomatopeică a verbelor cu înțelesul de „a zgăria”: (z)dr-, (z)d[V]r-, (z)gr-, (z)g[V]r-, (s)kr- este bine reprezentată în română (v. mai sus) și în multe alte limbi europene. Rămâne de lămurit relația dintre varianta rară *jgherăia* și alb. *gërryey* „a răzui etc.”, *zhgërryey* „a râcâi”, propuse pentru comparație de M. Gabinschi („Thracodacica”, XIV, 1–2, 1993, 39). Alb. *gërryey* „a răzui” ar fi înrudit cu *gërresë* „gresie” [!], cf. Orel, AED, 116. (P.B.)

Zgârmá „a scurma, a răscoli lemnele în foc cu vătraiul” – Din a zgăria + a scurma. (P.B.)

Zgrâmare (ar. „a zgăria, a scârpina”) – Lat. scabëre + lat. rimäre/ rimārī, eventual influențat și de v. gr. *grámma* „literă, zgârietură”; cf. alb. *gërmoj* „a săpa, a scotoci” < *gërmë* „literă” (< gr.). Vezi și Orel, AED, 115. (P.B.)

ZGREPTĂNĂ¹ (Var. *zgrepăna*) – Lat. pop. (expr.) ex-*crepînäre „a produce un zgomot (cu ghearele) la ușă (despre animale domestice)” (< lat. *crepäre* „a produce un zgomot etc.”). Cu -f- expresiv epentetic și cu sonorizarea consoanelor inițiale, după modelul onomatopeii zgr(an)ț „zgomotul zgârierii lemnului”; cf. **zgăria, scărmăna**. Cf. lat. *crepitare, increpare* „idem”, romanic **crepantare* (REW³, 2312; Boerescu, LR, 2003/4, 178–182).

ZGREPTĂNĂ² (a se) – Cf. **(a se) grăp(ăn)a** „a se cățăra cu greu sau fără succes, a se agăța precar etc.” < **grapă** (DA), cf. alb. *grep* (< v. alb. **grap*) „cârlig”; cf. it. *grappa* „(înv.) gheară”, it. *aggrappare* „a se agăța strâns”; cf. *a se acăța, cață, a se (a)cățara*. Nu este același cuvânt cu *a zgreptăna*¹. Omonimia dintre verbul intransitiv și cel reflexiv este rezultatul unor evoluții fonetice (expresive) convergente, din teme diferite: din lat. **crep-*, respectiv din *grapă*, cf. it. *grappa*, alb. **grap-/grep-* (P.B., cf. Boerescu, LR, 2003/4, 182).

Addenda

BOĂRE¹ „adiere” – Formație expresivă. ***Bu** „suflu (lin)” + suf. *-are*, cf. *sufflare*, cf. **bu** „nani” (rad. i.-e. **b(e)u-*, **bh(e)u-* „a sufla” etc.). Cf. r. *bu* „strigățul bufniței”, gr. *βοάω* „strig”, lat. *boāre* „a chema, a răsună” (P.B., cf. Pokorny, IEW, 97, 98).

BOĂRE² „pâclă, zăpușeală” – Cuvânt probabil autohton: ***bole-** (cf. i.-e. **bholo-* „abur, ceață, miasmă caldă”). Cf. let. *bulš, bula* „ceață, zăduf”, cf. v. irl. *bolad* „miros” (Russu, ER, 266, cf. Pokorny, IEW, 162).

BRÎE „plantă cu fructe cilindrice” – Cuvânt probabil autohton. Cf. alb. **bri** „corn”, cf. r. *corn* (arbust), *coarne* (fructele cornului). (P.B.)

BÚRTĂ – Vezi și H. Mihăescu (*La romanité...*, 315): „Din i.-e. com. **bhrtā* „sarcină”, participiul trecut pasiv «purtată» al verbului **bherō*.” Cf. germ. *Bürde* „povară”, alb. *burdhë* „un fel de sac” etc. (v. Pokorny, IEW, 128).

DĂRĂPĂNĂ¹ (refl.) „a se ruina, a se distruge” – Lat. dun. ***derapînăre** (cf. lat. cl. *rapere* „a jefui”, cf. *rapîna* „jaf”). Pentru *î* din latina dunăreană, vezi *băț, nutreț, a răbda*. (CADE, Scriban, MDA, DEXI).

DĂRĂPĂNĂ² (Var. înv. *drăpână*) „a(-și) smulge (părul etc.), a sfâșia” – Din bg. **dărpan** (imp.), **drăpna** (pf.) „a trage, a smuci”, cf. bg. *derá* „a jupui, a sfâșia” (DA; BER, I, 465), cf. bg. (pop.) *drăpam* „a pieptăna, a zgâria” (DEX; DLR; BER, I, 421).

DÚCĂ² – Din ngr. **dúkas**, it. **duca** „duce”. (P.B.)

DUȘMÁN – Nu am discutat suficient despre coincidențele formale și semantice cu v. gr. *δυσμένεια* „hostilité etc.”, *δυσμενής* „malveillant, hostile”, *δύσμενις* „malveillant, haineux”, *δυσμενῶς* „avec hostilité, en ennemi” (Baillly, 552). Vezi pref. i.-e. **dus-* „übel, miß-”, cf. v. ind. *duṣ-*, av. *duš-*, pers. *duš-* „rău” și rad. i.-e. **men-*, cf. v. ind. *mānas*, av. *manah*, gr. *μένοσ* „suflet” (Pokorny, IEW, 227, 737); cf. pers. *man* „I, me, heart, soul, everyone, a certain person”, *dušman* „enemy, foe”, *dušmanī* „enmity, hatred” (Steingass, P-ED, 526, 1316). Echivalentele lui *dușmănie* (ar. *dušmānil’ē*): alb. *armiqësim*; srb. *neprijateljstvo, mržnja* etc.; bg. *враждá, омраза* etc., (înv.) *душманлък* dovedesc slabul impact al tc. *düşmanlık* asupra limbilor balcanice învecinate.

Atestat ca antroponim în 1469 (Constantinescu, DO), cunoscut și în Transilvania, greu raportabil la formele cumane sau pecenge cu inițiala surdă (*tüşman*), cuvântul românesc *dușman* pare să fie mult mai vechi decât contactul cu turcii otomani. Totuși, împotriva etimologiei multiple v. greacă și/sau sarmatică/ (iranică) etc. pledează finala *-an*, căreia ar trebui să-i corespundă secvența *-ann-* din latina dunăreană, cf. lat. *annus* „an”, lat. < v. germ. *Mannus* „strămoșul germanilor” (Tacitus), got. *manna* „om” etc. (P.B.)

Cuvinte a căror etimologie din DEXI este preferabilă

(prin sondaj)

Acatist, acciză, acetat, achingiu, áchiu, acólea, acórd, acordá, acrescământ, alált, apucá (cf. Avram, NCE, 29–31), arătúra, asmuți, bărbier, băună, borceág, brâncă, brecie, brut, bufléi, buh, buhái, buiéstru, búlgăr, bușteán, butnár, búzá, cămără, ceai, ceaún, chei, chimión, cicoáre², cintéză, cioacă², ciocán, ciocói¹, ciocolată, ciolpán, cobúr, cócă¹, cocór, coclí, cofleși, colărez, colț, concédu, condác², condúr, convertiplán, copác, cópcă², coropișniță, cotelán, covârși, crătiță, crâncen, criniéřă, cúrsă, cúrte, custúřă, cuțit, dátină, délňiță, démon, derbedéu, deșánț, deșánță, developánt, dezvoltá, diadóh, dibáci, dihái, dilú, disperá, docént, dodei, dódie, dolofán, domolí, dorobánț (v. și DLR), drániță, drâng, dreptáte, dríșcă, dublon¹, dumiři, fanaragiu, fărámă, felah, fércheș, feștelí, filoxéřă, fiord, fițe, flămând, fofărlică, foi, fuiór, fulg, funigél, gaci (cf. Avram, NCE, 98–99), găti, gáván (cf. Avram, NCE, 101–103), gheáră, gândac, gogí, gologán, goví, grui¹, grui², gúșă, gutui, îndeléte, întremá, leșiná, léte, leúrdă, oácăr, pălărie, păstrá, pânză, prunc, ráță, rărúnci, riníchi, seárbăd¹, seárbăd², scúteț, strănúț², stur, știulete, tănjală, tráistă, tun etc.

Cuvinte cu etimologii turcești, identice cu echivalentele lor cumane³

BĂȘCA – Din tc. *baška*, cf. cum. b a ș q a. **BĂCÁN**¹ – Din tc. *bakam*, cf. cum. b a q a m. **BĂRDÁC** – Din tc. *bardak*, cf. cum. b a r d a q. **BOI** – Din tc. *boy*, cf. cum. b o y. **BOIÁ** – Din tc. *boya*, cf. cum. b o y a. **BUT** – Din tc. *but*, cf. cum. b u t. **CALÚP** – Din tc. *kalıp*, cf. cum. q a l y p. **CASÁP** – Din tc. *kasap*, cf. cum. q a s a p. **CATÂR** – Din tc. *katır*, cf. cum. q a t y r. **CAZÁN** – Din tc. *kazan*, cf. cum. q a z a n. **CEANÁC** – Din tc. *čanak*, cf. cum. č a n a q. **CHIBRÍT** – Din tc. (cf. cum.) *kibrit*. **CHILÍM** – Din tc. (cf. cum.) *kilim*. **CHIÓR** – Din tc. (cf. cum.) *kör*. **COLÁN** – Din tc. *kolan*, cf. cum. q o l a n. **COLTÚC** – Din tc. *koltuk*, cf. cum. q o l t u q. **HARABÁ** – Din tc. (cf. cum.) *araba*. **MASCARÁ** – Din tc. *maskara*, cf. cum. m a s q a r a. **MURDÁR** – Din tc. *murdar*, cf. cum. m u r d a r

³ Altele decât cele deja incluse în prima listă.

„puturos, împutiț”. **NUR** – Din tc. (cf. cum.) **nur** „lumină”. **SACĂZ** – Din tc. **sakız**, cf. cum. s a q y z. **TABÁN²** – Din tc. (cf. cum.) **taban**. **TAMÁN** – Din tc. (cf. cum.) **tamam**. **TAS** – Din tc. (cf. cum.) **tas**. **TĂTĂR** – Din tc. (cf. cum.) **tatar**. **TIPSÍE** – Din tc. (cf. cum.) **tepsi**. **TOS** – Din tc. (cf. cum.) **toz**. **ZARÁF** – Din tc. **sarra**, cf. cum. s a r a f.

Greșeli de ortografie/ dactilografie în DEX

(prin sondaj)

ABAGÍU – tc. **abacı** [tc. *c = dj*], nu *abağy*. **ACHINGÍU** – tc. **akinci**, nu *akinci*. **ACÓRD** – it. **accordo**, nu *acoordo*. **APOSTÓLIC** – fr. **apostolique**, fără cratimă *o-l*. **AZVÂRLÍ** – a[runca] și **zvârli**, nu *azvârli*. **BABYSCHILÍFT** – engl. **babyskilift**, nu *babyschilift* [engl. *ski lift* (Webster)!]. **BAGEÁ** – tc. **baca** [tc. *c = dj*], nu *bağa* [= r. *bagá*] (și în DEXI). **BÁSCĂ³** (în DEXI) – Cf. alb. **bashkë**, cu *sh* și *ë* (Brâncuș, VA, 41). **BASEBALL** – engl. **baseball**, nu *basse-ball*. **BINIȘLÍU** – tc. **binișli**, nu *binișli*. **BRÁU** – Cf. alb. **brez**, nu *bres*. **BRIZBÍZ** – fr. **brise-hise**, nu *brise-brise*. **BULZ** – Cf. alb. **bulëz**, cu *ë*, nu cu *e*. **CANÁBIS** – fr., engl. **cannabis**, nu *cannabi*. **CAPUGÍU** – tc. **kapuci**, (lit.) **kapıcı**, nu *kapucu / kapıcı*. **CASETOTÉCĂ** – **cassettothèque**, cu *è*, nu cu *e*. **CĂCIÚLĂ** – Cf. alb. **kësulë**, cu *ë*, nu cu *'e*. **CÁTÚN** – Cf. alb. **katund**, nu *katun*. **CEACȘÍR** – tc. **çakşir**, nu *çakşir*. **CEAÚN** – ucr. **čavun**, nu *çavun*. **CEÁFĂ** – Cf. alb. **qafë**, nu *çafë*. **CER¹** – lat. **cerrus**, nu *carrus*. **CHÉLBE** (și în DEXI) – Cf. alb. **qelb**, nu *k'el'p*. **CHILÓM** – tc. **külünk**, fără (*gü*). **CHIRIGÍU** (în DEXI) – tc. **kiracı**, nu *kiracı*. **CHIULANGÍU** – Cf. tc. **külâhçı**, nu *külâhçı*. **CICHIRGÍU** – tc. **şekerci**, nu *şeker-ci*. **CIOCNI** – ucr. **čoknuti**, nu *koknuti*. **CIURÉC** – tc. **çörek**, nu *cörek*. **CONTRAREVOLUȚIONÁR** – ...rus. **kontrrevoluționer**, nu *kontrrevo...*. **COȘCOGEÁ** (în DEXI) – tc. **koşkoca**, nu *koşkoca*. **COVÁLI** – ucr. **koval'**, *l* cu semn moale. **CRUȚÁ** – Cf. alb. **kursej**, nu *kurtseñ*. **CURMÁ** – Cf. alb. **kurmej**, nu *kurmue*. **DAMBLÁ** (și în DEXI) – tc. **damlá**, nu *dambla*. **DESĂRCINÁ** (în DEXI) – după fr. **décharger**, nu *déchanger*. **DESLUȘÍ** (în DEXI) – bg. **dosluşam**, nu *dosluša*. **DIMINEÁȚĂ** (în DEXI) – Lat. **de + *manetia**, cu asterisc. **DOMIRÍ** – v. **dumiri**, nu *dumeri*. **DRIC** (și în DEXI) – magh. **đerék**, nu *dërék*. **DROÁIE** – Cf. alb. **droe**, **drojë**, nu *droje*. **DRÓPICĂ** – ngr. **idrópka**, nu *idrópikus*. **DRÚJBÁ** – Din rus. ..., nu *ms*. **FANARAGÍU** – cf. tc. **fenarçı**, nu *fenarçi*. **FELEGEÁN** – tc. **filcan**, nu *filcân*. – **FELÉNDREȘ** – germ. **fländrisch**, nu *flandrisch*, (și în DEXI) pol. **felendysz**, nu *felendysz*. – **FLÚTURE** – cf. alb. **flutur(ë)**. **FRÍCĂ** (în DEXI) – gr. **φρίκη** [ngr. !?], cf. alb. **frikë**. **GÁURĂ** – lat. ***cavula**, nu **avula*. **GEAMÍE** – tc. **çami**, nu *câmi*. **GEAR** – tc. **çar**, nu *câr*. **GHIVÉCI** – tc. **güveç**, nu *güveç*. **GRUMÁZ** – Cf. alb. **gurmaz**, **grumaz**, fără *gërmaz*, care nu e cunoscut (v. *gërmaç*) și este oricum inutil. **GUDURÁ** – Etimologia veche din DEX: Cf alb.

guduļis, nu *guduļis*. **HRÍŤCĂ** – ucr. **hřečka**, nu *hřečka*. **LAI** – Cf. alb. **llajë**, nu *laja*. **MAL** – Cf. alb. **mal**, nu *mall*. **MĂRĂR** – Cf. alb. **maraj**, **mërajë**, nu *mëraj*. **PĂSTĂIE** – Cf. alb. **pishtajë**, **bishtajë**, nu *pistaë*. **SACĂZ** – Din tc. **sakız**, cu *ı*, nu cu *â*. **SALCĂM** – Din tc. **salkım**, cu *ı*, nu cu *â*. **SCHILÍFT** [v. supra: **baby~**]. **SCRUM** – Cf. alb. **shkrumb**, nu *shkrump*; bg. *skrum* este inutil! **ŞPĂGĂ** – Etimologia veche din DEX: cf. rus. **şpaga**, nu *spag*. **ŢEĂPĂ** – Etimologia veche din DEX: Cf. sl. **čepati**, și nu **čepati**! **ŢEĂPĂN** – Din sl. **čepěňũ**, nu *čepěňũ* etc.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE NEUZUALE

- Alessio, STC = Giovanni Alessio, *Saggio di toponomastica calabrese*, Firenze, 1939.
 Battaglia, GDLI = Salvatore Battaglia, *Grande dizionario della lingua italiana*, vol I–XXI, Torino, UTET, [1961]–2002.
 Brâncuș, *Concordanțe* = Grigore Brâncuș, *Concordanțe lingvistice româno-albaneze*, Bibliotheca Thracologica XXX, București, M.E.N., Institutul Român de Tracologie, 1999.
 Çabej, InILA = Eqrem Çabej, *Introducere în istoria limbii albaneze*. Traducere din albaneză: Adriana Ionescu. *Prefață, note, bibliografie*: C. Poghir. Editura Universității din București, 1997.
 Çabej, SE, I = Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipës, I. Hyrje*. Tiranë, Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë, 1982 (t. II: A–B, 1976; t. III: C–D, 1987).
 Cortelazzo–Marcato, DIDE = Manlio Cortelazzo, Carla Marcato, *I dialetti italiani. Dizionario etimologico*, Torino, UTET, 1998.
 DEHF = J. Dubois, H. Mitterand, A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique et historique du français*, Larousse [1994].
 DEXI = Eugenia Dima (coordonator științific), *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, [Chișinău], Ed. Arc & Gunivas, 2007.
 Diculescu, OLR = Const. C. Diculescu, *Originile limbii române. Studii critice, rezultate nouă*, extras din „Analele Academiei Române”, T. XXIX, *Memoriile Secției Literare*, 1907.
 DIVR = D.M. Pippidi (cond.), *Dicționar de istorie veche a româniei (Paleolitic – sec. X)*, București, EȘE, 1976.
 Grønbech, KW = K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Kopenhagen, Einar Munsgaard, 1942.
 Jordan, 1920 = Iorgu Jordan, *Diftongarea lui e și o accentuați în pozițiile ă, e., Iași*, „Viața românească” S.A., 1920.
 Kokona, *Fj.Sh.-Fr.* = Vedat Kokona, *Fjalor shqip – frengjisht*, Tiranë, 1977.
 Orel, AED = Vl. Orel, *Albanian Etymological Dictionary*, Brill, Leiden – Boston – Köln, 1998.
 Pușcariu, 1943 = Sextil Pușcariu, *Das rumänische Präfix des-* (extras din „Zeitschrift für romanische Philologie”, 63, 1943, 1–23).
 Sala, ACR = Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*, București, UE, 2005; vol II, 2006.
 Topciu–Melonashi = Renata Topciu, Ana Melonashi, Luan Topciu, *Dicționar albanez-român/Fjalor shqip-rumanisht*, [Iași], Polirom, 2003.
 Turato–Durante, VEV = G.F. Turato, D. Durante, *Vocabolario etimologico veneto italiano*, Padova, La Galiverna, 1978.
 Vinereanu, DEIE = Mihai Vinereanu, *Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, București, Alcor Edimpex, 2008.

SUGGESTIONS AND ARGUMENTS FOR REVISING SOME ETYMOLOGIES
FROM *DEX* / *DLR* / *DEXI*

Abstract

The author presents in this article around 120 original etymologies, proposed in order to be included in the new issue of the Romanian Explanatory Dictionary (*DEX*), or in a new issue of the Academic Dictionary of the Romanian Language (*DLR*). It is mainly the abstract of the author's already published studies on Romanian etymologies, at the same time being added a large number of new etymologic solutions, shortly explained.

Cuvinte-cheie: etimologii; cuvinte latine (moștenite), cuvinte dacice/ autohtone, formații expresive; împrumuturi slave, maghiare, cumane; contaminare, etimologie populară; *DLR*, *DEX*.

Key words: etymologies; Latin (inherited) words, Dacian/ autochthonous words, expressive/ mimetic words; Slavic, Hungarian, Comanian loans; contamination, folk-etymology; *DLR*, *DEX*.

Șoseaua Iancului nr. 10, apart. 40.